

AKILCI İLAÇ KULLANIMI

Prof.Dr. Merih BAYRAM

AKILCI İLAÇ KULLANIMI

- Kişilerin klinik bulgularına ve bireysel özelliklerine göre; ***uygun ilacı, uygun süre ve dozda, en düşük fiyata ve kolayca sağlayabilmeleri*** olarak tanımlanmaktadır.

Conference of Experts on the Rational Use of Drugs, World Health Organization, Nairobi, Kenya, WHO/CONRAD/WP/RI, (25-29.12.1985).

Hastaların;

- Klinik gereksinimlerine uygun
- Gereken dozda, uygun aralıklarla
- Hasta ve toplum için maliyeti düşük ilaç kullanımı

Amaç;

- Sağlık hizmet kalitesini artırma
- Maliyeti azaltma

DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ ÖNERİLERİ

- Koordinasyonu sağlayacak bir kurum
- Kanıta dayalı klinik rehberler
- Temel ilaç listesi
- İlaç ve tedavi komiteleri
- Farmakoterapi ve reçeteleme eğitimi
- Sürekli tıp eğitimleri
- Sağlık çalışanlarına geri bildirim
- Kamuoyunun bilgilendirilmesi ve halk eğitimleri

ÜLKEMİZDE

- Sağlık Bakanlığı bünyesinde, akılcı ilaç kullanımı ile ilgili çalışmalar, yaklaşık 20 yıldır sürmektedir.
- 12 Ekim 2010 tarihinde Bakan Oluru ile, Akılcı İlaç Kullanımı Birimi kurulmuştur.
- 19 Mart 2012 tarihinde Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu Bünyesinde Akılcı İlaç Kullanımı, İlaç Tedarik Yönetimi ve Tanıtım Dairesi kurulmuştur.

AKILCI İLAÇ KULLANIMI TEMSİLCİLERİ ve İŞBİRLİĞİ

- İllerde koordinasyonu sağlamak amacıyla 81 ilde İl Sağlık Müdürlüklerinde Akılcı İlaç Kullanımı İl Temsilcisi bulunmaktadır.
- Hastane Hizmet Kalite Standartları gereğince, hastanelerde planlama yapmak ve faaliyetlerde bulunmak amacıyla Akılcı İlaç Kullanımı Ekipleri oluşturulmuştur.

Akılcı İlaç Kullanımı neden gereklidir?

- Akılcı olmayan ilaç kullanımı, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm ülkelerin önemli bir sağlık sorunudur ve düzeltilmesi güç bir alışkanlık olarak kabul edilir.
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tahminlerine göre tüm ilaçların yarısından fazlası uygunsuz şekilde reçete edilmekte, dağıtılmakta ya da satılmaktadır.
- Türkiye'deki durum bu tahminlere paraleldir.
- Tüm dünyada yanlış şekilde, gereksiz yere, etkisiz ve yüksek maliyetli ilaç kullanımı gibi nedenlerle ilişkili olarak çok çeşitli sorunlar yaşanmaktadır.

Akılcı İlaç Kullanımı neden gereklidir?

- İlaçların akılcı olmayan kullanımının sonucunda ise; tedaviden yarar görülmemesi, istenmeyen ilaç etkilerinde artış, ilaç etkileşimleri, uygunsuz antibiyotik kullanımına bağlı gelişen antibiyotik direnci, ilaçların enjeksiyon biçiminde fazla ve steril olmayan biçimde kullanımına bağlı komplikasyon ve kan yolu ile bulaşan hastalık riskinde artış gibi sorunlarla karşılaşyoruz.
- Bir diğer boyut da ekonomik sorunlardır; yüksek ilaç harcamaları sosyal güvenlik kurumlarına ağır bir yük getirmekte, geri ödeme konusunda ciddi sorunlara yol açmaktadır.
- Bu sebeplerle Akılcı İlaç Kullanımı konusunda dünyada çeşitli çözüm yolları üretilmeye, geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizde de sınırlı parasal kaynaklara karşın, ilaca ayrılan payın büyüklüğü de göz önünde bulundurulursa, hastalığın ve hastanın durumuna uygun, akılcı tedavi yaklaşımlarının gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Akılcı İlaç Kullanımı'nın gerçekleştirilebilmesi için nelere dikkat edilmelidir?

İlacın akılcı kullanımında temel yaklaşım;

- ilacın gerektiği zaman, gereken nitelikte, gerektiği kadar ve gerektiği biçimde kullanılmasıdır.
- Bu süreç, devletin, ilaç endüstrisinin, başta hekim ve eczacılar olmak üzere sağlık personelinin ve toplumun akılcı davranmasına bağlıdır.
- Hangi ilacın kullanılacağına karar veren hekim, ilaçla ilgili hasta, hasta yakını, hekim ve diğer sağlık personeline danışmanlık hizmeti veren ve ilacı uygun şartlarda sağlayan eczacı, ilacı uygulayan hemşire veya hasta, akılcı ilaç kullanımında sorumlu olan kişilerdir.
- Akılcı İlaç Kullanımı'nda hekim, eczacı ve hasta (veya hemşire) üçgeninin ilk basamağı ise hekimdir.

- İlaç tedavisine karar vermeden önce mutlaka ilaç-dışı tedavi seçenekleri gözden geçirilmeli ve daima ilaç tedavisi ile birlikte diyet, egzersiz gibi gerekli yaşam biçimi değişiklikleri konusunda hasta uyarılmalıdır.
- Hastasının durumunu etraflı bir şekilde inceleyip tanı koyduktan sonra mevcut ilaçlar arasından en uygununu seçecek ve buna göre reçete yazacak olan sorumlu kişinin hekim olması nedeniyle, hekimin yükümlülüğü ve davranışı akılcı ilaç kullanımının temelini oluşturur.

DSÖ'NÜN AKILCI İLAÇ KULLANIMINDAKİ ÖNERİLERİ

1. İlaç kullanım politikalarını koordine edecek ve bunların etkilerini izleyecek kurum
2. Eğitim denetim ve karar alma süreçlerinin desteklenmesine yönelik Klinik Tanı ve Tedavi Rehberlerinden yararlanma
3. İlk seçenek tedavilerini esas alan temel ilaçlar listesi oluşturma
4. Bölgelerde ve hastanelerde ilaç ve tedavi kurulları kurma
5. Mezuniyet öncesi müfredat programında probleme dayalı farmakoterapi eğitimi vermeyi sağlama
6. Bir gereklilik olarak hizmet içi sürekli tıp eğitimleri düzenlenmesi

DSÖ'NÜN AKILCI İLAÇ KULLANIMINDAKİ ÖNERİLERİ

7. Kurumsal çerçevede izleme, denetim ve geri bildirim sistemlerinin geliştirilmesi
8. İlaçlar konusunda bağımsız (tarafsız bilgi) bilgi kaynaklarını kullanma
9. Kamuoyunun ilaçlar hakkında eğitilmesi
10. Etik olmayan mali girişimlerden sakınılması
11. Uygun ve zorunlu düzenlemeleri hayata geçirme
12. İlaçların ve personellerin mevcudiyetini güvence altına almaya yönelik yeterli devlet harcamalarının sağlanması

Dünya Sağlık Örgütü tarafından hazırlanan **“İyi Reçete Yazma Rehberin”**’de, bilimsel bir ilaç seçiminde dört ölçüt önerilmektedir

- Etkinlik
- Güvenlilik
- Uygunluk
- Maliyet

Etkinlik;

- Bir ilaç tercihi için ilk ve en önemli ölçüttür
- Farmakodinamik : İlacın reseptör etkileşimleri, doz-yanıt ve terapötik ve toksik etki mekanizmalarını içeren vücut üzerindeki etkileri
- Farmakokinetik : İlacın vücutta emilimi, dağılımı, metabolizması ve eliminasyonu

Güvenlilik;

- Hastane başvurularının %10'udur
- Eğer bir ilaç etkili ise, aynı zamanda yan etkili olabileceği unutulmamalıdır.
- Yan etkiler ABD'de 4. sıklıkta ölüm nedenidir. ABD ve Avustralya'da hastaneye yatışların % 4-6'sından sorumludur.
- En sık yan etkiler; kanama, aritmi, hipotansiyon, ateş, diyare, kaşıntı, kusma, böbrek yetmezliği olarak bildirilmiştir.

Uygunluk;

- Tedavinin bireyselleştirilmesi
ilaç- ilaç etkileşimi
besin-ilaç etkileşimi
- Her zaman dikkat edilmesi gerekli yüksek risk grupları:
Yaşlılar
Çocuklar
Gebeler
Emzirenler
Böbrek ve/veya Karaciğer sorunu olanlar,
ilaç alerjisi öyküsü olanlar
Başka bir hastalık nedeniyle ilaç kullananlardır

Maliyet;

- Birim maliyet yerine, toplam tedavi maliyeti dikkate alınmalıdır.
- Toplumumuzun %45'i kendi kendine antibiotik almaktadır
- %16'sı şikayeti geçince ilacı kesmektedir
- %81'i soğukalgınlığı durumunda da antibiotiğe gerek olduğunu varsaymaktadır

SORUMLULUK SAHİBİ TARAFLAR

- Hekim
- Eczacı
- Hemşire
- Diğer sağlık personeli
- Hasta/ hasta yakını
- Üretici
- Düzenleyici Otorite
- Diğer (Medya, Akademi vb.)

TANI VE TEDAVİ ve AKILCI İLAÇ KULLANIMI

- Hastanın probleminin tanımlanması,
- Hekim tarafından doğru tanının konulması,
- İlaçlı veya ilaçsız, etkili ve güvenilir tedavinin tanımlanması,
- Tedavinin gerçekleştirilebilirliğinin ve maliyetinin değerlendirilmesi,
- Tedavinin başarısı ve hastanın uyumunun değerlendirilmesi,

TANI VE TEDAVİ ve AKILCI İLAÇ KULLANIMI

- İlaç tedavisi uygulanacaksa uygun ilaçların seçimi,
- Çoklu ilaç kullanımlarında etkileşimlerin öngörülmesi,
- Her bir ilaç için uygun dozun ve uygulama süresinin belirlenmesi ve uygun reçetenin yazılması
- Bu aşamada güncel tanı ve tedavi kılavuzları esas alınmalıdır
- Hasta ve hasta yakını tedavi hakkında bilgilendirilmelidir

AKILCI OLMAYAN İLAÇ KULLANIMI

Akılcı ilaç kullanımı tanımında yer alan maddelerden herhangi birinin veya birkaçının karşılanamaması durumu,

- Hastaların tedaviye uyumunda azalma,
- İlaç etkileşimleri,
- Bazı ilaçlara karşı direnç gelişmesi,
- Hastalıkların tekrarlaması ya da uzaması,
- Advers olay görülme sıklığının artması,
- Tedavi maliyetlerinin artması sonucuna yol açar

UYGUN OLMAYAN İLAÇ KULLANIMI ŞEKİLLERİ

- Çoklu ilaç kullanımı
- İlaçların gereksiz ve aşırı kullanımı
- Klinik rehberlere uyumsuz tedavi seçimi
- Piyasaya yeni çıkan ilaçların uygunsuz tercihi
- İlaç kullanımında özensiz davranılması
(uygulama yolu, süre, doz..)
- Uygunsuz kişisel tedavilere başvurulması

UYGUN OLMAYAN İLAÇ KULLANIMI ŞEKİLLERİ

- Gereksiz yere antibiyotik tüketimi
- Gereksiz yere enjeksiyon önerilmesi
- Gereksiz ve uygunsuz vitamin kullanımı
- Bilinçsiz gıda takviyesi ve bitkisel ürünlerin kullanımı
- İlaç-ilaç etkileşimleri ve besin-ilaç etkileşimlerinin ihmal edilmesi

www.akilciilac.gov.tr

HATIRLATMA-SORGULAMA

- Tedavinin gidişi
- Tedavi süresince yapılması ve yapılmaması gerekenler
- Kontrol randevusuna gerek olup olmadığı
- İlaçların olası yan etkileri
- Besin ve ilaç etkileşimleri

ANLATMA-ANLAMA-DOĞRU UYGULAMA

- Nasıl?
- Hangi dozda?
- Hangi sıklıkta?
- Ne kadar süre ?
- Saklama?

SAKLAMA

- Ambalaj ve kullanma talimatında belirtilen saklama koşullarına uyulmalıdır.
- Aşağıdakiler kullanılan saklama önlemleridir.
 - 25°C/30°C altında oda sıcaklıklarında saklayınız.
 - 2°C-8°C arasında (buzdolabında) saklayınız.
 - Dondurucu içerisinde saklayınız.
 - Soğutmayınız / dondurmayınız.
 - Orijinal ambalajında saklayınız.
 - Orijinal kabında saklayınız.
 - Kabı dış kartonun içerisinde tutunuz.
 - Kabı sıkıca kapatınız.
 - Herhangi bir özel saklama talimatı yoktur.

SAKLAMA

- İlaçlar çocukların göremeyeceği, ulaşamayacağı yerlerde, ışıktan ve nemden korunarak ve ambalajında saklanmalıdır.
- Son kullanım tarihi kontrolü yapılmalıdır.

saklama

- Uygun saklama koşullarında saklanmayan veya son kullanım tarihi geçmiş ürünlerde:
 - Etkinlik azalabilir.
 - Kimyasal yapılarında bozulma olabilir.
 - Zehirlenme meydana gelebilir.
 - Yan etki görülme sıklığı veya şiddeti artabilir.

SOĞUK ZİNCİR ÜRÜNLER

- Soğuk zincir, üretildiği andan tüketileceği ana kadar $+2^{\circ}\text{C}$ ile $+8^{\circ}\text{C}$ arasında korunması gereken ürünlerin saklama ve taşıma koşullarını ifade eder.
- Saklanmasıyla uygulanmasına kadar tüm aşamalarda daha fazla özen isteyen ürün grubudur.
- Taşıma sırasında kullanılan yalıtımlı taşıma kabı ile birlikte soğutucuya yerleştirilirse uygun soğutma sağlanamayacaktır.

SOĞUK ZİNCİR ÜRÜNLER

Soğuk zincir ürünlerin donmamasına özen gösterilmelidir.

- Kesinlikle dondurucuda saklanmamalıdır.
- Dondurucudan çıkartılan **buz akülerinin**, ürüne doğrudan teması ile ürünün donma riski artmaktadır.
- Buz aküleri, buzluktan çıkarıldıktan sonra çalkalama sesi gelene kadar oda ısısında bekletildikten sonra kullanılmalıdır.
(Ör: -20°C' de dondurulmuş buz aküsü, +20°C'de yaklaşık bir saat bekletilmelidir.)
- Donmaya duyarlı ürünlerde Dünya Sağlık Örgütü' nün de tavsiyesi olan **soğuk su aküsü** (buzdolabında soğutulmuş su aküsü) kullanılarak taşıma sağlanırsa donma riski de önlenmiş olacaktır. **No ice, no freeze!**

İLAÇ KULLANIMI

- Doğru uygulama
- Aç/tok kullanım
- Kullanım süresi
- Kullanım zamanı
- Doz değişikliği

İLAÇ KULLANIMI

- Her ilacın farmasötik dozaj şekli ve kullanım yolu aynı değildir.
- Aşağıda belirtilen hususlara özen gösterilmesi gerekmektedir.
 - Kırma
 - Çiğneme
 - Suda veya başka sıvıda çözme...

İLAÇ KULLANIMI

- Uygun şekilde kullanılmayan ilaçlarda:
 - Etkinlik azalabilir.
 - Kimyasal yapılarında bozulma olabilir.
 - Zehirlenme meydana gelebilir.
 - Yan etki görülme sıklığı veya şiddeti artabilir.

AKILCI REÇETE YAZMA SÜRECİ VE AKILCI İLAÇ SEÇME TEMEL İLKELERİ

- Hastanın sorununun tanımlanması
- Tedavi amaçlarının belirlenmesi

Hastanın tedaviye uyumunu artırmak için;

- İlaç tedavisi basitleştirilmelidir.
- İlaçların sıvı farmasötik şekilleri, olanak varsa günde tek uygulama tercih edilmelidir.
- Hastaya ve yakınına ilaç hakkında yeterli ve anlaşılır bilgi verilmeli.
- Anlaşılması kolay bir reçete hazırlanmalıdır

Hastanın yakınının ilaç kullanımını denetlemesi sağlanmalıdır.

- İlacın etkileri, neden gerekli olduğu
- Hangi bulgulara iyi geleceği
- Yan etkileri ve nasıl fark edileceği -Ne kadar ciddi olduğu ve nasıl tedavi edileceği anlatılır

Talimatlar;

- İlaç nasıl alınmalı, ne zaman alınmalı? Ne kadar süre devam edilmeli
- İlaçla ilgili hekimin yaptığı bilgilendirmenin eczanede eczacı ve klinikte hemşire tarafından pekiştirilmesi önemlidir.
- Hasta bir ilacın herhangi bir tüketim maddesi olmaktan çok sağlık açısından özel öneme sahip bir ürün olduğunu bilmelidir.

- Düzenli olarak tedavi gözden geçirilmeli ve gereksiz ilaçlar tedaviden çıkarılmalıdır.
- Yeni ilaç eklenmesi, hastanın yaşam kalitesini artırıyorsa tercih edilmelidir, yeni ilaçların yeni sorunlar yaratacağı da unutulmamalıdır.

HEKİMİ AKILCI OLMAYAN REÇETELEME'YE İTEN NEDENLER

- Zaman yetersizliği
- Hasta Baskısı
- Firma Tanıtım Elemanlarının Baskısı
- Çok sayıda preparat ve jenerik varlığı

CDC, 2000 Clin Pharm & Ther, 2003 Patient Education and Counselling 2002

Sağlık Bakanlığı,

- **AKILCI İLAÇ KULLANIMI ULUSAL EYLEM PLANI
2014-2017**

kılavuzlarını sunmuştur.